

JANUŠKA GOSTENČNIK

SLOVENSKI GOVORI NA VZHODNEM ROBU

COBISS: 1.03

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.30.2.07](https://doi.org/10.3986/JZ.30.2.07)

V prispevku so predstavljeni rezultati raziskovalnega projekta Raziskave ogroženih narečij v slovenskem jezikovnem prostoru (Radgonski kot, Gradiščanska, Hum na Sutli z okolico, Dubravica z okolico), katerega cilj je bil natančneje določiti meje treh slovenskih narečij zunaj Slovenije, to je prekmurskega narečja v Radgonskem kotu in na Gradiščanskem v Avstriji ter srednještajerskega in kozjansko-bizeljskega narečja na Hrvaškem. **Ključne besede:** prekmursko narečje, srednještajersko narečje, kozjansko-bizeljsko narečje, jezikovna meja, *Slovenski lingvistični atlas* (SLA)

Slovenian Local Dialects on the Eastern Edge of Slovenia

This article presents the results of the research project Endangered Dialects in the Slovenian Linguistic Environment (the Bad Radkersburg Corner, Burgenland, Hum na Sutli and Surroundings, and Dubravica and Surroundings), which aimed to define in detail the borders of three Slovenian dialects outside Slovenia: the Prekmurje dialect in the Bad Radkersburg Corner and Burgenland in Austria, and the central Styrian and Kozjansko–Bizeljsko dialects in Croatia.

Keywords: Prekmurje dialect, central Styrian dialect, Kozjansko–Bizeljsko dialect, linguistic border, *Slovenian Linguistic Atlas* (SLA)

1 Uvod

Tematski sklop *Slovenski govori na vzhodnem robu* (4) je zadnji izmed predvidenih sklopov, v katerih smo sproti predstavljali delne rezultate projekta Raziskave ogroženih narečij v slovenskem jezikovnem prostoru (Radgonski kot, Gradiščanska, Hum na Sutli z okolico, Dubravica z okolico) (V6-2109, 1. 10. 2021 – 31. 8. 2024). Projekt sta sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Januška Gostenčnik # ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana # januska.gostencnik@zrc-sazu.si # <https://orcid.org/0000-0001-5967-0920>

Prispevek je nastal v okviru projekta Raziskave ogroženih narečij v slovenskem jezikovnem prostoru (Radgonski kot, Gradiščanska, Hum na Sutli z okolico, Dubravica z okolico) (V6-2109, 1. 10. 2021 – 31. 8. 2024), ki ga sofinancirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/raziskave-ogrozenih-narecij-v-slovenskem-jezikovnem-prostoru-radgonski-kot>), projekta i-SLA – Interaktivni atlas slovenskih narečij (L6-2628, 1. 9. 2020 – 31. 8. 2024, ARRS in SAZU, <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/i-sla-interaktivni-atlas-slovenskih-narecij>) in programa Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038).

Predmet projektnih raziskav so bila tri slovenska narečja, za katera se je utemeljeno predvidevalo, da ležijo tudi zunaj meja Slovenije (Križman 1997; 2007; 2008; Zorko 1989; 2006; Haberl-Zemljič 2004; Ramovš 1931; 1935; Šekli 2013; 2018; Arhiv 22-37/54). Glavni cilj je bila natančnejša določitev narečnih meja, in sicer so bili obravnavani govori (predvidoma) prekmurskega narečja v Avstriji in govori na Hrvaškem, za katere se je predvidevalo, da so del srednještajerskega oz. kozjansko-bizeljskega narečja štajerske narečne skupine.

Zadnji sklop *Slovenski govori na vzhodnem robu* (4) prinaša povzetek rezultatov in dva prispevka, v katerih so strnjena spoznanja in ugotovitve raziskovalnega projekta, težišče pa je predvsem na objavi in interpretaciji na novo zbranega gradiva.

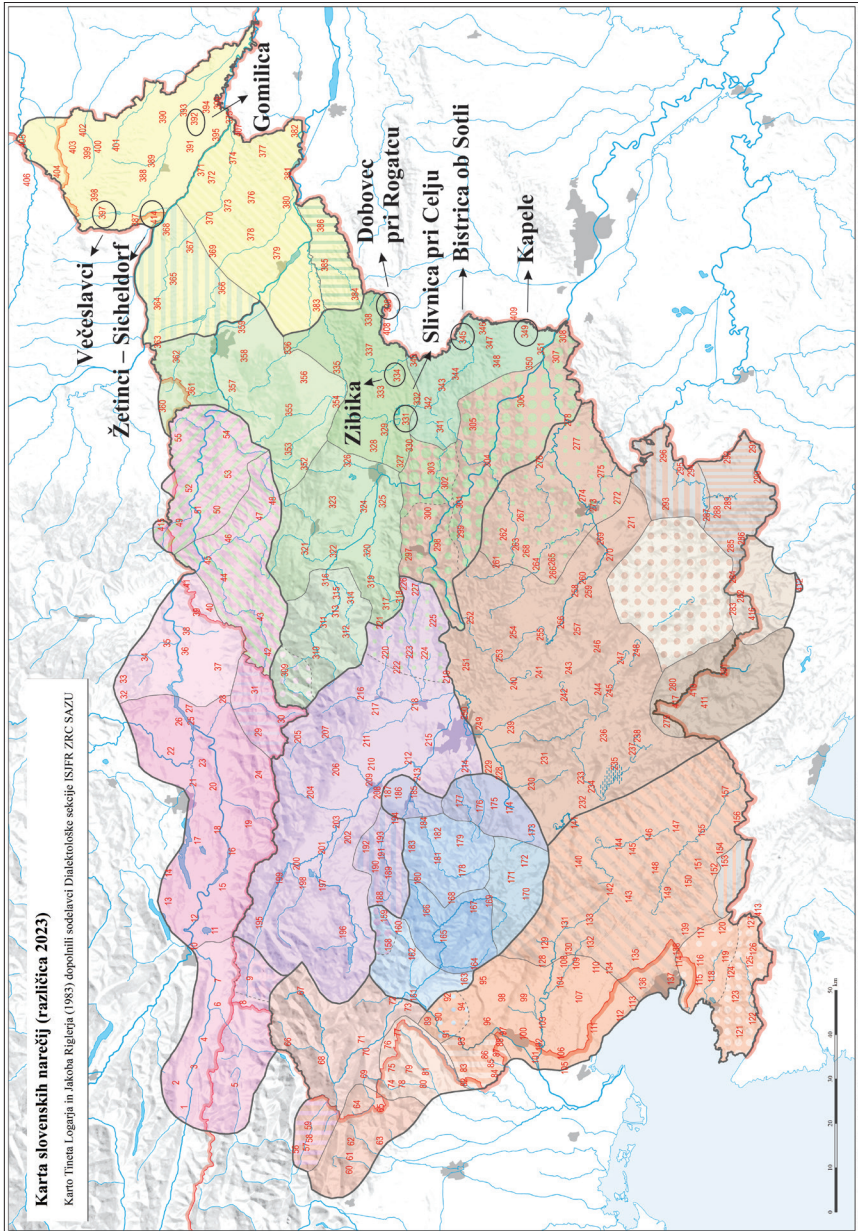
Dosedanji tematski sklopi *Slovenski govori na vzhodnem robu* so obsegali novo, posodobljeno obliko fonoloških opisov govorov, ki spadajo v štajersko in panonsko narečno skupino slovenskega jezika. Objavljenih je bilo osem fonoloških opisov, trije za prekmursko narečje – Gomilica, SLA T392 in OLA T021 (Gostenčnik – Kenda-Jež 2023), Večeslavci, SLA T397 (Gostenčnik 2022b) in Žetinci – Sicheldorf, SLA T414, v Radgonskem kotu v Avstriji (Kumin Horvat 2022); trije za srednještajersko narečje – Slivnica pri Celju, SLA T331 (Jakop 2022), Zibika, SLA T334 (Škofic 2024), Dobovec pri Rogatcu, SLA T339 (Jakop 2024); in dva za kozjansko-bizeljsko narečje – Bistrica ob Sotli (kozjanski govor) (Gostenčnik 2022b), SLA T345, Kapele (bizeljski govor), SLA T349 (Gostenčnik 2023).

Narejeni fonološki opisi so bili predpriprava na zbiranje narečnega gradiva na omenjenih območjih in analizo govorov zunaj meja Slovenije, za katere do takrat še nismo imeli (dovolj) zbranih podatkov.

2 METODOLOGIJA

Mreža krajev, kjer so potekale nove raziskave, je bila vzpostavljena na osnovi (1) dotedanje obravnave literature, (2) terenskih predpriprav na zbiranje narečnega gradiva in (3) predhodno zbranega narečnega gradiva iz posameznih krajev, ki so že bili vključeni v mrežo krajev za *Slovenski lingvistični atlas*. Tem se je dodalo bližnje okoliške kraje, za katere se je predvidevalo, da so jim sorodni ali enaki.

Na terenu se je narečno gradivo zbiralo z uveljavljeno dialektološko metodo vodenega pogovora, tj. anketno metodo. Spraševalo se je po vnaprej pripravljeni leksično-fonetični vprašalnici, ki je bila namenjena predvsem določanju razlikovalnih fonetičnih lastnosti posameznih krajevnih govorov. Posamezni govor namreč v največji meri narečno klasificiramo glede na samoglasniške odraze in starejše naglasne premike, drugotno pa na osnovi soglasniških odrazov in mlajših naglasnih umikov. Vse to znotraj dialektologije kot delu genealogistike, ki

Karta 1: Mreža točk SLA in izdelani fonološki opisi znotraj tematskih sklopov Slovenski govori na vzhodnem robu, prikazani na karti Točke SLA (SLA 3.1 2023: 13)

preučuje genetska, tj. sorodstvena razmerja med različnimi jezikovnimi pojavnostmi ter izdeluje njihovo genetskojezikoslovno klasifikacijo glede na stopnjo njihove medsebojne jezikovne sorodnosti (Šekli 2018: 17). To sloni na valovni teoriji in debelni teoriji, ki se medsebojno ne izključujeta, temveč dopolnjujeta (Ivić 1960–1961: 99).

3 REZULTATI

3.1 Prekmursko narečje

3.1.1 Radgonski kot

V Ramovševo mrežo raziskovalnih točk za *Slovenski lingvistični atlas* niso bili vključeni kraji iz Radgonskega kota na avstrijskem Štajerskem, čeprav je na Logar-Riglerjevi Karti slovenskih narečij (1983) to območje obarvano kot prekmursko narečje panonske narečne skupine.

Pred zbiranjem narečnega gradiva na terenu je bila znotraj širšega območja Radgonskega kota na avstrijskem Štajerskem narejena obsežna raziskava za iskanje potencialnih informantov, in sicer v naseljih: Žetinci/Sicheldorf, Dedonci/Dedenitz, Zenkovci/Zelting, Potrna/Laafeld, Gornja Potrna/Oberlaafeld, Slovenska Gorica/Goritz bei Radkersburg, Radgona/Bad Radkersburg, Ledumerje/Hummersdorf, Lahndörfel, Pridova/Pridahof, Polajnci/Pölten (Pipan 2023: 89). Uporabljena je bila metoda snežne kepe (več o tem v Pipan 2023: 89).

Končno se je na območju Radgonskega kota na novo zbralo gradivo v naslednjih krajih: Žetinci/Sicheldorf, Dedonci/Dedenitz, Gorica/Goritz bei Radkersburg, Zenkovci/Zelting in Potrna/Laafeld. Na podlagi terenskih raziskav in novega gradiva je bil potrjen obstoj slovenskih govorov tudi v današnjem času, predstavljena je bila narečna podoba celotnega obravnavanega območja. Raziskani govori so bili sinhrono uvrščeni v prekmursko narečje panonske narečne skupine slovenskega jezika (Kumin Horvat 2024).

3.1.2 Gradiščanska

V slovenski dialektološki literaturi ni podatkov o raziskavah krajevnih govorov na območju Gradiščanske v Avstriji. Leta 1946 je bila sicer v prvotno mrežo raziskovalnih točk za *Slovenski lingvistični atlas* kot zadnja (T312) uvrščena točka za krajevni govor Ženavcev (Jennersdorf, SLA T406), vendar do zapisa ni prišlo, zato na Logar-Riglerjevi Karti slovenskih narečij (1983) to območje ni več označeno kot slovensko (Gostenčnik – Kenda-Jež – Kumin Horvat 2022: 79).

Obstajajo le (še) zgodovinski argumenti (glej Pipan 2023), ki narekujejo morebitno prisotnost slovensko govorečih prebivalcev. Prav zato je bila narejena obsežna raziskava, ki se je posvečala izključno iskanju avtohtonih govorcev organskih idiomov slovenskega jezika (Pipan 2023: 90), in sicer na območju

južne Gradiščanske v kvadrantu: Modinci/Mogersdorf, Ženavci/Jennersdorf, Bonisdorf, Strgarjevo/Kalch (Pipan 2023: 89). V raziskavi se je Gradiščanska obravnavala v njenih današnjih mejah, saj jo danes dojemamo le kot avstrijsko zvezno deželo, čeprav je bila v zgodovini del večjega območja (Pipan 2023: 89). Kot v Radgonskem kotu je bila tudi tu uporabljena metoda snežne kepe. Izkazalo se je, da so edini govorniki, ki jih je tam še mogoče najti, tja priseljeni iz Slovenije, torej ne gre za avtohtone govorce – za te smo bili vsaj deset let prepoznani (Pipan 2023: 96). Narečjeslovnih terenskih raziskav zatorej na tem območju nismo opravljali.

3.2 Srednještajersko in kozjansko-bizeljsko narečje

Jugovzhodna meja srednještajerskega in vzhodna meja kozjansko-bizeljskega narečja potekata po državni meji med Slovenijo in Hrvaško, kar pa ne odraža dejanskega stanja. Na to opozarja že starejša slovenska dialektološka literatura. Zato je bilo treba s sondažnimi raziskavami podrobneje opredeliti areala obeh narečij v primerjavi z govori, ki so na drugi strani meje obravnavani kot del zgornjesotelskega narečja kajkavske narečne skupine hrvaškega jezikovnega sistema (Gostenčnik – Kenda-Jež – Kumin Horvat 2022: 81).

Govora krajev Hum na Sutli (SLA T408) in Dubravica (SLA T409) sta bila sicer tudi že od prve izdaje SLA leta 2011 vključena v mrežo krajev za *Slovenski lingvistični atlas*, in sicer najprej kot kontrolni točki, saj se je na podlagi dotodanjih raziskav predvidevalo, da ta dva govora izkazujeta določene narečne razvoje, značilne za slovenska narečja (SLA 1.2: 22; Šekli 2013). Ob izdaji drugega zvezka SLA leta 2016 pa se je na osnovi sistematično zbranega narečnega gradiva in natančne analize že lahko potrdilo, da gre genealoško gledano za slovenska govora, ki sta bila zato vključena v mrežo SLA kot regularni točki (SLA 2.2: 20; Šekli 2018).

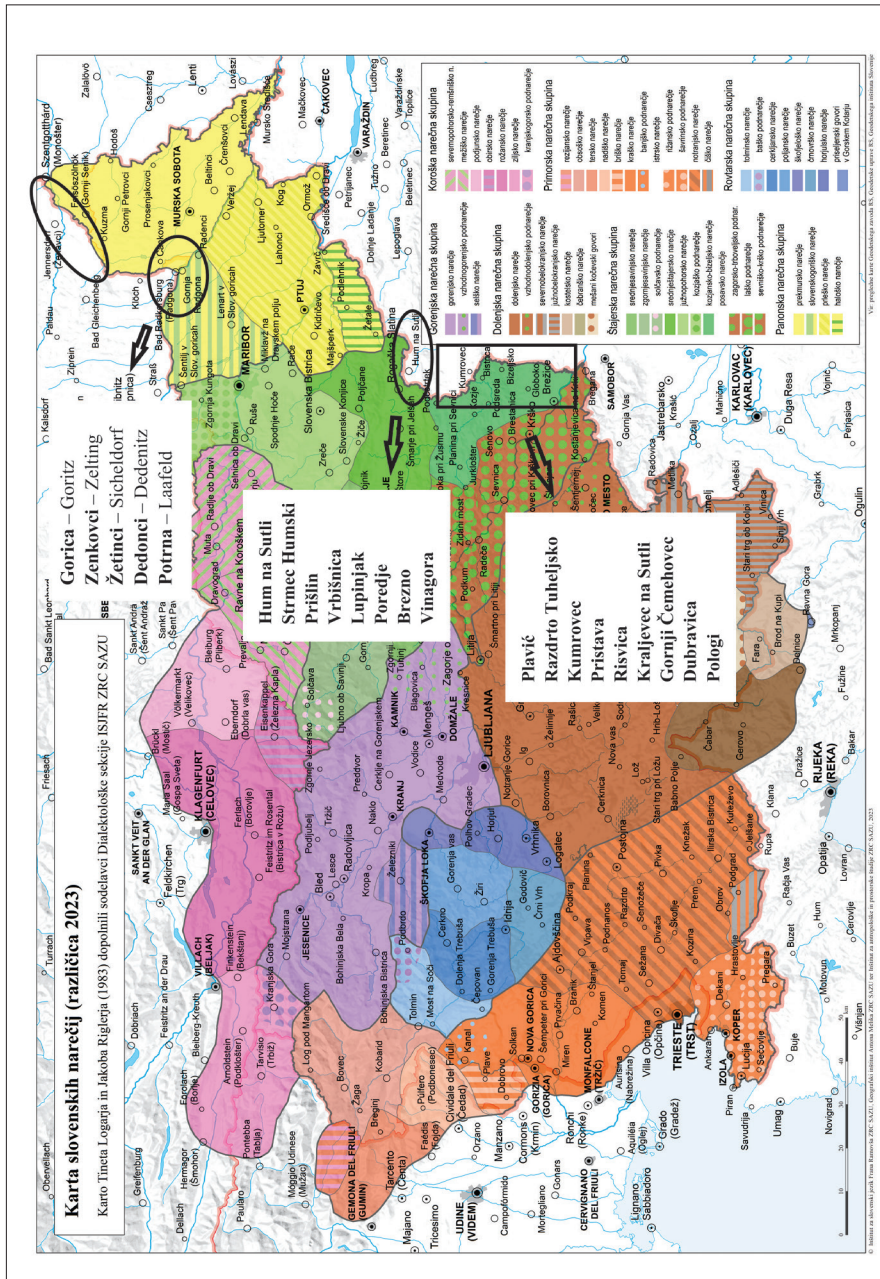
3.2.1 Hum na Sutli z okolico

Znotraj območja Huma na Sutli se je na novo zbralo narečno gradivo v krajih: Hum na Sutli, Prišlin, Poredje, Brezno Gora, Vinagora, Vrbišnica, Strmec Humski in Lupinjak. Opravila se je primerjava z govori srednještajerskega narečja štajerske narečne skupine v Sloveniji. Zaenkrat lahko zaključimo, da so sinhrono del srednještajerskega narečja slovenskega jezika govori krajev Hum na Sutli, Prišlin, Poredje, Strmec Humski in Lupinjak.

3.2.2 Dubravica z okolico

Na novo se je zbralo narečno gradivo v krajih Plavić, Dugnjevec, Kumrovec, Pristava, Risvica, Kraljevec na Sutli, Gornji Čemehovec, Dubravica in Pologi. Obravnane govore se je na osnovi primerjave z govori kozjansko-bizeljskega narečja na slovenski strani državne meje in natančne jezikoslovne analize sinhrono umestilo v kozjansko-bizeljsko narečje štajerske narečne skupine (Gostenčnik 2024).

3.3 Prikaz na karti

Karta 2: Kraji znotraj predvidenih območij, v katerih je bilo na novo zbrano narečno gradivo, prikazani na karti slovenskih narečij (različica 2023) (SLA 3.1 2023: 11)

4 ZAKLJUČEK

V raziskovalnem projektu se je s sedaj že uveljavljeno dialektološko metodo na novo zbralo narečno gradivo v 22 krajih v Avstriji in na Hrvaškem.

Na območju Radgonskega kota se je potrdilo obstoj slovenskih govorov tudi v današnjem času, in sicer so bili v prekmursko narečje uvrščeni govori krajev Žetinci/Sicheldorf, Dedonci/Dedenitz, Gorica/Goritz bei Radkersburg, Zenkovci/Zelting in Potrna/Laafeld. Na območju Gradiščanske kljub temeljiti terenski poizvedbi avtohtonih govorcev organskih idiomov slovenskega jezika ni bilo mogoče najti. Na območju Huma na Sutli so bili v srednještajersko narečje uvrščeni govori krajev Hum na Sutli, Prišlin, Poredje, Strmec Humski in Lupinjak. Na območju Dubravice so bili v kozjansko-bizeljsko narečje uvrščeni govori krajev Plavič, Dugnjevec, Kumrovec, Pristava, Risvica, Kraljevec na Sutli, Gornji Čemehovec, Dubravica in Pologi.

Izsledki raziskave bodo prikazani tudi na prenovljeni karti slovenskih narečij, na kateri bodo zajeti tudi slovenski narečni govori zunaj meja Slovenije.

LITERATURA

- Arhiv 22** = Arhiv Inštituta za slovenski jezik, 1948–, hrani Dialekološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Gostenčnik 2022a** = Januška Gostenčnik, Fonološki opis govora kraja Večeslavci (SLA T397), *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 125–149. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.07>
- Gostenčnik 2022b** = Januška Gostenčnik, Fonološki opis govora kraja Bistrica ob Sotli (SLA T345), *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 107–123. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.06>
- Gostenčnik 2023** = Januška Gostenčnik, Fonološki opis govora kraja Kapele (SLA T349), *Jezikoslovni zapiski* 29.2 (2023), 267–285. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.29.2.11>
- Gostenčnik 2024** = Januška Gostenčnik, Kozjansko-bizeljsko narečje vzdolž reke Sotle, *Jezikoslovni zapiski* 30.2 (2024), 123–146.
- Gostenčnik – Kenda-Jež 2023** = Januška Gostenčnik – Karmen Kenda-Jež, Fonološki opis govora kraja Gomilica (SLA T392, OLA 21), *Jezikoslovni zapiski* 29.2 (2023), 287–313. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.29.2.12>
- Gostenčnik – Kenda-Jež – Kumin Horvat 2022** = Januška Gostenčnik – Karmen Kenda-Jež – Mojca Kumin Horvat, Ogrožena narečja v slovenskem jezikovnem prostoru, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 75–87. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.04>
- Haberl-Zemljič 2004** = Andrea Haberl-Zemljič, *Die Sprache im Dorf lassen: Festhalten und Aufgeben der slowenischen Sprache in Radkersburg Umgebung*, Graz: Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark – Laafeld: Pavelhaus = Potrna: Pavlova hiša, 2004.
- Ivič 1960–1961** = Pavle Ivič, Osnovni aspekti strukture dijalekatske diferenciacije, *Makedonski jazik* 11–12 (1960–1961), 81–103.
- Jakop 2022** = Tjaša Jakop, Fonološki opis govora Slivnice pri Celju (SLA T331), *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 89–106. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.05>
- Jakop 2024** = Tjaša Jakop, Fonološki opis govora kraja Dobovec pri Rogatcu (SLA T339), *Jezikoslovni zapiski* 30.1 (2024), 195–215. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.30.1.09>
- Križman 1997** = Mirko Križman, Interferiran jezik kot identiteta neke manjšine: jezik raznovrstnih interferenc kot arhaična in sodobna kultura Slovencev v Radgonskem kotu, *Traditiones* 26 (1997), 145–162.

- Križman 2007** = Mirko Križman, Značilno besedje Radgonskega kota, v: *Besedje slovenskega jezika*, ur. Marko Jesenšek, Maribor: Slavistično društvo, 2007, 251–260.
- Križman 2008** = Mirko Križman, Jezikovni pojavi med Cankovo in Radgono: Radgonski kot s prekmurskim, slovenjegoriško-prleškim in južnobavarskim narečjem ter interferencami, v: *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*, ur. Marko Jesenšek, Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovsanske jezike in književnosti, 2008, 285–293.
- Kumin Horvat 2022** = Mojca Kumin Horvat, Fonološki opis govora kraja Žetinci – Sieldorf (SLA T414), *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 151–168. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.08>
- Kumin Horvat 2024** = Mojca Kumin Horvat, Prekmursko narečje v govorih Radgonskega kota v Avstriji, *Jezikoslovni zapiski* 30.2 (2024), 147–168.
- Logar – Rigler 1983** = Tine Logar – Jakob Rigler, *Karta slovenskih narečij*, Ljubljana: Geodetski zavod Slovenije, 1983.
- Pipan 2023** = Primož Pipan, In search of indigenous speakers of the Slovenian language in Austria: the Bad Radkersburg corner and Burgenland = Iskanje avtohtonih govorcev slovenskega jezika v Avstriji: Radgonski kot in Gradiščanska, *Geografski vestnik* 95.2 (2022), 69–98. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV95203>
- Ramovš 1931** = *Dialektološka karta slovenskega jezika*, Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra I. – J. Blasnik nasl. univerzitetna tiskarna, 1931.
- Ramovš 1935** = Fran Ramovš, *Dialekti*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1935.
- SLA 1.2** = Jožica Škofic – Januška Gostenčnik – Mojca Horvat – Tjaša Jakop – Karmen Kenda-Jež – Petra Kostelec – Vladimir Nartnik – Urška Petek – Vera Smole – Matej Šekli – Danila Zuljan Kumar, *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 2: komentariji*, ur. Jožica Škofic, Ljubljana: Založba ZRC, 2011 (Jezikovni atlas). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612543570>
- SLA 2.2** = Jožica Škofic – Januška Gostenčnik – Vito Hazler – Mojca Horvat – Tjaša Jakop – Janoš Ježovnik – Karmen Kenda-Jež – Vladimir Nartnik, *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija 2: komentariji*, ur. Jožica Škofic – Matej Šekli, Ljubljana: Založba ZRC, 2016 (Jezikovni atlas). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612548797>
- SLA 3.1** = Jožica Škofic – Januška Gostenčnik – Vito Hazler – Tjaša Jakop – Karmen Kenda-Jež – Mojca Kumin Horvat – Vladimir Nartnik – Nina Pahor – Vera Smole – Matej Šekli – Danila Zuljan Kumar, *Slovenski lingvistični atlas 3: kmetovanje 1: atlas*, ur. Jožica Škofic – Karmen Kenda-Jež – Mojca Kumin Horvat, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2023 (Jezikovni atlas). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610507499>
- Šekli 2013** = Matej Šekli, Zemljepisnojezikoslovna členitev kajkavščine ter slovensko-kajkavska jezikovna meja, *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 9 (2013), 3–53.
- Šekli 2018** = Matej Šekli, *Tipologija lingvogenez slovanskih jezikov*, Ljubljana: Založba ZRC, 2018 (Linguistica et philologica 37).
- Šekli 2023** = Matej Šekli, On the genealogical linguistic classification of Slavic languages and their dialect macro-areas, *Dialectologia, revista electrònica* 11 (2023), 5–49.
- Škofic 2024** = Jožica Škofic, Fonološki opis govora kraja Zibika (SLA T334), *Jezikoslovni zapiski* 30.1 (2024), 173–194. DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.30.1.08>
- Zorko 1989** = Zinka Zorko, Govor vasi Žetinci (Sieldorf) v avstrijskem Radgonskem kotu, *Slavistična revija* 37.1–3 (1989), 241–251.
- Zorko 2006** = Zinka Zorko, Vzhodni govori srednještajerskega narečja, v: *Jezikovna predanost: akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*, ur. Marko Jesenšek – Zinka Zorko, Maribor: Slavistično društvo, 2006, 458–468.

SUMMARY

Slovenian Local Dialects on the Eastern Edge of Slovenia

This article presents the results of the research project *Endangered Dialects in the Slovenian Linguistic Environment* (the Bad Radkersburg Corner, Burgenland, Hum na Sutli and Surroundings, and Dubravica and Surroundings), which aimed to define in more detail the borders of three Slovenian dialects outside Slovenia: the Prekmursko dialect in the Bad Radkersburg Corner and Burgenland in Austria, and the central Styrian and Kozjansko–Bizeljsko dialects in Croatia. An already established dialectological method was used to collect new dialectal material in 22 localities in Austria and Croatia. In the Bad Radkersburg Corner, the existence of Slovenian dialects in the present day was confirmed by classifying the dialects of Žetinci/Sicheldorf, Dedonci/Dedenitz, Gorica/Goritz bei Radkersburg, Zenkovci/Zelting and Potrna/Laafeld as part of Prekmursko dialect. In the Burgenland area, despite a thorough field search, no indigenous speakers of the organic idioms of the Slovenian language could be found. In the area of Hum na Sutli, the dialects of Hum na Sutli, Prišlin, Poredje, Strmec Humski and Lupinjak were classified as Central Styrian. In the Dubravica area, the Kozjansko–Bizeljsko dialect includes the local dialects of Plavič, Dugnjevec, Kumrovec, Pristava, Risvica, Kraljevec na Sutli, Gornji Čemehovec, Dubravica and Pologi.